

Wendy Tollenaar

mijn eerste euthanasie

Verhalen van artsen

de Graaff

mijn eerste euthanasie

Wendy Tollenaar

mijn eerste euthanasie

Verhalen van artsen

de Graaff

Mijn eerste euthanasie – verhalen van artsen

Wendy Tollenaar

ISBN 978-94-93127-34-0

NUR 740/870

Foto auteur Marijn Bouman

Illustraties Lee van der Wielen

Ontwerp, opmaak omslag en binnenwerk Viola Tollenaar

© De auteur | Uitgeverij de Graaff, 2024

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden overgenomen, vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever en vermelding van de auteur(s) van het boek.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16B Auteurswet 1912°, het Besluit van 20 juni 1974, St.b. 351, zoals gewijzigd bij het Besluit van 23 augustus 1985, St.b. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 882, 1180 AW Amstelveen). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever (Uitgeverij de Graaff, www.uitgeverijdegraaff.nl) te wenden.

Abonneer u op de nieuwsbrief van Uitgeverij de Graaff: www.uitgeverijdegraaff.nl

U ontvangt dan regelmatig informatie over nieuwe titels en blijft ook op de hoogte van aanbiedingen en kortingsacties.

Volg ons ook op Facebook, Instagram en LinkedIn.

Leef mij maar
Geef mij maar
Deel mij maar
Speel mij maar
Vertrouw mij maar
Laat mij maar los
Dan ben je vrij
Dus vier mij

uit 'Het leven', liedje van Paul de Munnik

Voor jou

VOORWOORD	11
Eerste keren	
– Bert Keizer	
INLEIDING	14
DE VERHALEN	
Dood als omgekeerde geboorte	22
– Anoniem	
Euthanasie kan heel hard zijn	34
– Toosje Valkenburg	
Een beetje meedansen	44
– Marike de Meij	
Eenzaam op de stoel van God	52
– Rob Jamin	
Ga je dood maar ergens anders halen	62
– Cecil van de Beld	
Je moet er gewoon even voor gaan zitten	72
– Mirjam Willemse	
Linnen pak en hoge hakken	92
– Ilse Smit	
Beschikbaar zijn	104
– Anouk Oostveen	
Met de dood moet je geen haast maken	120
– Leonie de Bont	

Inhoud

De dood in een rood tasje	134
– Kim Knobbe	
Wees niet bang voor stilte	144
– Brenda Ött	
Verboden kus	160
– Marieke Ausems	
Dit nooit meer	168
– Coes	
Ben ik een volledig dokter?	182
– Anoniem	
Laf en lef	192
– Sander de Hosson	
Wil je mij een knuffel geven?	204
– Menno Öosterhof	
Er is nog een optie: gewoon normaal sterven	214
– Sabine Netters	
Iets heel intiems	228
– Marieke Schooneman	
HET LAATSTE WOORD	248
MEER WETEN	253

Voorwoord

Eerste keren, weet u ze nog? Het eerste lijkt dat je als kind zag. Je eerste fiets. De eerste keer dat je de Alpen zag. Een van mijn pijnlijkste eerste keren was de kennismaking met lapsang-souchong, een rokerige thee die mij in een deftige Engelse pastorie werd voorgezet, op bezoek bij de anglicaans bisschoppelijke ouders van een vriend. Ik dacht dat iemand de asbak per ongeluk in de thee had laten vallen. Maar niemand vertrok een spier, dus dronk ik mee. Wie zich de geneeskunde in waagt heeft heel wat rare thee voor de boeg en uiterlijk onaangedaan doordrinken is niet de slechtste manier om er doorheen te komen. De eerste keer dat ik bij het onderzoeken van een jonge vrouw een duidelijk onheilspellend aanvoelende tumor in haar borst ontdekte. Nee, ik sprong niet achteruit, maar het scheelde weinig. Jaren later deed ik in het verpleeghuis een rectaal toucher en onmiddellijk zat ik met mijn vinger in een onmiskenbaar rectumcarcinoom. Ik dacht dat ik mijn gezicht nu aardig onder controle had, maar toen ik de mevrouw in kwestie aankeek zei ze: 'Dokter, moet ik nu een uitgang?'

Er zijn ook leuke eerste keren. Het eerste infuus dat lukte en die eerste keer dat je sneller dan de anderen de juiste diagnose stelde. Ik vergeet nooit de verveelde twintiger die ik als co moest zien aan het einde van de polimiddag. Hij was door zijn moeder tegen zijn zin meegesleept. Meteen al bij het handen schudden wist ik het. Hij rook naar aceton. Gauw urine en bloed afgenomen en YES! Een juveniele diabeet. Niemand zag het, maar ik wel. Pas heel veel later begon ik me te generen voor het bijna

opgetogen toontje waarmee ik tegen die jongen heb gezegd: 'Je hebt suikerziekte!' Als kennis ergens macht met zich meebrengt, dan is dat wel in geneeskunde. Daarom is het vaak zulk leuk werk. Je eerste euthanasie is andere koek. We hebben het over de verwarrende mix van blunder en triomf. Je blundert, want je patiënt eindigt dood. En toch is er voldoening, want jij durfde het toch maar aan om deze blunder niet alleen te regisseren maar uiteindelijk zelfs persoonlijk te bewerkstelligen.

We hebben natuurlijk wel een protocol voor euthanasie, maar een protocol is als een plattegrond van de stad. Alle straten staan erin, maar die hond die ineens de straat op rent, die vind je daar niet. En bij je eerste euthanasie wemelt het van de mogelijke honden die plotseling tevoorschijn schieten. Klopt de medicatie wel? Geef ik alles in de juiste volgorde? Ik heb immers weleens gehoord dat een arts eerst de spierverslapper sjoet en toen het slaapmiddel, waardoor de vrouw in kwestie gewoon stikte. Wat moet ik zeggen bij binnenkomst? Neem ik wel koffie? Maar ik wil geen koffie. En als we allemaal aan de koffie zijn, hoe breek ik dat beladen samenzijn dan af? Je kunt moeilijk zeggen: 'Nou, zullen we dan maar?'

En als die vrouw eenmaal in bed ligt, wat zeg ik dan? 'Wilt u nog steeds?' 'Nu gaat u dood hoor!' 'Goeie reis.' 'Slaap zacht.' 'Sterkte.' In ieder geval niet 'Tot ziens' of 'Doe ze de groeten daar' of 'U kunt nu nog terug.' Zeker niet dat laatste, want ik heb de hele martelgang naar dit eindtafereel niet afgelegd om te eindigen met een afgelasting van de wedstrijd. Zelden zo beroerd geslapen, want dat infuus hadden ze niet de avond van tevoren al moeten inbrengen. Je zult zien dat ze er op gaat liggen en dan moet ik er straks in mijn zenuwen een nieuw infuus in zien te krijgen. Ambulance bellen heeft dan geen zin, want het duurt uren voordat die komt.

En dan de formulieren. Ik zie de schouwwarts al bladeren in mijn verslagen. Hij kijkt me doordringend aan als hij zegt: 'Noemt u dit

een verslag? En trouwens, waar is de TX-121, zeker niet ingevuld?' De TX-121? Waarom heeft niemand me daarvoor gewaarschuwd?

Waarom ervaren we rond euthanasie zo veel angst? Dat het angstwekkend is verklaart waarom artsen er liever niet aan beginnen. Zeker de collega's die menen dat ze zeer hoog timmeren in geneeskunde, en die vrijwel angstloos hun werk doen, zullen zich uiterst ongaarne in dit domein begeven.

Ik denk dat euthanasie, de dood die de arts veroorzaakt, onder andere zo angstig maakt omdat je hier akelig dicht op de volstrekte onomkeerbaarheid van de dood staat. Je mag hier geen fout maken, want na afloop kan er niets meer hersteld worden. Er is zelfs geen gesprek meer mogelijk om na te gaan of de man of vrouw in kwestie dit echt wilde.

Daarnaast biedt euthanasie een zekere ontmaskering waar het om de schreeuwerige pretenties van geneeskunde gaat. Je zou, ten onrechte, kunnen zeggen: hier zie je dat ons vak niks voorstelt. En ook dat is een reden waarom artsen er niet aan willen. Er is ook een andere kant. In het verzachten, nee veroorzaken zelfs, van de dood, bewijst de arts dat geneeskundig handelen ook mogelijk is als het erom gaat onze eindigheid onder ogen te zien. Dat is nogal wat. Er zijn natuurlijk nog veel meer aspecten rond euthanasie en die komen nergens zo duidelijk aan de orde als in de verslagen van een eerste euthanasie. Ook euthanasie went, dat wil zeggen dat die aanvankelijke siddering echt wel afneemt. Blijft het feit dat de vele overwegingen, zorgen en vooral angsten nooit zo duidelijk belicht worden als bij een eerste euthanasie. Dit klinkt nogal klagerig allemaal en ik zou bijna vergeten hoe dankbaar wanhopige zieken zijn als een arts het aandurft om deze vorm van verlossing te brengen.

Juli 2024, Bert Keizer

Inleiding

Ik heb grootse fantasieën over doodgaan

Als de dood je lichaam binnensluipt, hoe voelt dat dan? Voel je je laatste hartslag? Kan sterven aangenaam zijn? Kriebelt de dood? Ik stel me doodgaan voor als die paar seconden vlak voordat je in slaap valt. Wegzakkend in een andere wereld. Waar tijd er niet toe doet. Je niets hoeft. En alles kan.

Sterven in het harnas lijkt mij ultiem. Dat je op de hoogste berg van je bestaan bent. Je leven voluit leeft. En dan ineens. Hup. Weg. Dat gevoel bekruipt mij als ik naar topsporters kijk. Met enorme vaart naar beneden op hun fiets. Een scherpe bocht nemen met tweehonderd kilometer per uur. Een schans af, door de lucht zweven en in die luttele seconden je volledig opgetild voelen. Afkoersen op het einde, met een noodgang de dood in. Zonder aankondiging of last van aftakeling en ongemak.

Doodgaan in het gras is een prettige optie. In de zomer. Dat ik op een kleedje zit. Met een ijskoud glas wijn. En dan ga liggen. Ik voel nog even de zon op mijn huid en vertrek voorgoed. Mocht ik samen met iemand op dat

kleedje zitten, dan zou het fijn zijn als ik mijn dood kan aankondigen. Dat de ander niet zo schrikt en ik nog kan zeggen wat gezegd moet worden. En dan met een vrolijke 'dag' het leven laat.

In de armen van mijn lief is een goed harnasmoment. Op het hoogtepunt van de liefde verdwijnen. Dat je alles hebt kunnen geven en opslurpen. Dat je de liefde en je lief in volheid hebt mogen ontmoeten. In elkaars armen ertussenuit piepen. Niet als grote daad van liefde. Maar gewoon, omdat het goed is en alle liefde geleefd en gevoeld is.

Misschien mag ik heel oud worden. Dan wil ik wel een harnasdood. Ik ben dan 89 en vind het mooi geweest. Even achteromkijkend over mijn schouder. Blij met het leven dat geleefd is. Dat ik heb mogen delen. Mogen ontmoeten. Mogen helpen. Mogen falen en vallen. Mogen betekenen. Mogen liefhebben. En dat de laatste dierbaren om mijn bed staan. Iedereen dik tevreden en zonder mij het leven verder leven. Met alles wat zich aandient en voor je voeten rolt.

Ik denk niet dat doodgaan eng is. Geboren worden vond ik ook niet eng. Ik kwam gewoon op aarde. En ga er gewoon een keertje vanaf.

En dan ga je een boek schrijven

Voorgaande tekst schetst wellicht een wat al te rooskleurig beeld van wat doodgaan is. Toch wil ik met deze tekst dit boek beginnen. Ik ben niet zo bang voor de dood en misschien nog wel

minder bang voor het leven. Dat kan ik misschien gemakkelijk zeggen als witte, hoog opgeleide, kerngezonde vrouw, geboren in welvarend Nederland met goede gezondheidszorg, in een gezin waarin ik eigen keuzes heb kunnen maken. Ik heb geen flauw benul wat daadwerkelijk lijden is, hoe het is om zo ziek te zijn – of dat nu fysiek of geestelijk is – dat het leven ondraaglijk en uitzichtloos is. Niet dat ik mijzelf bestempel als zondagskind; ik ken de hobbels van het leven, ben wel eens onderuitgegaan, weet het redelijk te dragen en te verdragen. Wie weet wat er nog gaat komen. Immers, je hebt – gelukkig zou ik zeggen – niet alles in de hand.

De laatste jaren is de dood elke dag wel een beetje in mijn leven. Of dat nu is wanneer ik een uitvaart begeleid, een tekst schrijf, vrijwilligerswerk doe in het hospice of de dood tegenkom in mijn opleiding tot verlies- en rouwtherapeut, ik denk er veel over na. Ik denk vrij simpel: ik word geboren en ik ga een keertje dood en daartussen leef ik het leven waarin ik probeer zorgzaam te bestaan.

In 2023 ben ik zorgvrijwilliger geweest in Hospice Demeter in De Bilt. In het hospice is de dood steeds heel dichtbij en heb ik mij – hoe vreemd misschien ook – enorm thuis gevoeld. Eenmaal in het hospice weet je dat je binnen korte tijd zult overlijden. Ik heb er mensen gezien die er negen maanden verbleven maar ook mensen die er slechts een dag waren. Elke keer als ik kwam was ik ervan onder de indruk hoe mensen de laatste fase van het leven dragen en stukje bij beetje loslaten. Ik heb weinig vechten tegen de dood gezien, alhoewel er soms nog oerkrachten naar boven kwamen. Dan waren er nog laatste wensen: een uitje naar het theater, woorden die nog gezegd moesten worden, een knuffel, een broer die overkwam uit het buitenland, een laatste lievelingsgerecht. Het waken bij stervende mensen is indrukwekkend; er is verstillings en vertraging en tegelijkertijd voel ik het volle leven in mij stromen. Iemand is op het punt van afscheid gekomen, gaat het leven

loslaten en ik mag nog even door, tot ik ook op dat punt zal komen. Dood en leven naast elkaar in de kamer.

Een aantal jaar geleden vertelde een goede vriendin, huisarts van beroep, over een euthanasie die zij ging verlenen. Haar allereerste. Ze vertelde over haar voorbereiding, haar vragen, haar twijfels en hoe zij haar patiënt een zachte dood gunde. Ik luisterde en werd geraakt door haar enorme betrokkenheid bij haar patiënt en haar gevoel voor verantwoordelijkheid om deze patiënt te begeleiden in het laatste stukje van het leven. Ik realiseerde mij dat een arts die euthanasie verleent, heel intens werk verricht voor de patiënt maar ook voor zichzelf. Omdat ik graag schrijf en ik de dood een mooi, veelzijdig en belangrijk onderwerp vind, heb ik mijn vriendin gevraagd of ik haar verhaal woorden mocht geven op papier.

Enkele dagen later vertelde zij over haar eerste euthanasie, zij sprak over haar patiënt, de naasten en hoe dankbaar zij waren. Ook kwam aan de orde hoe zij zich verhield tot deze euthanasie, van voorbereiding in het technisch handelen tot de persoonlijke, emotionele laag die aangeboord werd. Dit verhaal, met de titel 'Dood als omgekeerde geboorte' is het eerste verhaal dat je leest in dit boek. Na haar verhaal werd heel langzaam een boek geboren, het boek dat nu voor je ligt.

Ik ben geen arts, geen verpleegkundige of anderszins opgeleid of werkzaam in de zorg. Ik heb een theaterachtergrond, ben opgeleid tot dramaturg. Vele jaren later heb ik de studie praktische filosofie gevolgd en momenteel ben ik in opleiding tot verlies- en rouwtherapeut. Ik ben een nieuwsgierige luisteraar, de blik van de ander verrijkt mij, ik word er wijzer van en ik ga betekenisvolle relaties aan. Dat verpak ik graag op een creatieve manier, in mijn jongere jaren door het maken van theatervoorstellingen en het schrijven van toneelteksten, tegenwoordig door het schrijven van verhalen en woorden geven

aan dat wat in de ander zit. In lichte, heldere taal zoek ik de intimiteit, de schurende randjes en materie die ertoe doet. En de dood doet ertoe. Dat gaan we namelijk allemaal één keer.

Met dit boek wil ik een moeilijk onderwerp makkelijker bespreekbaar maken. Zoals gezegd, we gaan allemaal dood, dan kunnen we het er maar beter over hebben. Ik wil de artsen, hun verhaal, hun dokter en mens zijn, in het licht zetten, zodat we ons bewust zijn van hun intense werk, hun dilemma's en morele kwesties omtrent stervensbegeleiding en hoe we als maatschappij met elkaar het gesprek over het levenseinde levendig mogen blijven voeren. Dit gaat wat mij betreft niet alleen over euthanasie, die dialoog gaat over de gehele weg naar de dood, hoe wij als mens en maatschappij hiermee omgaan en de dood wat meer middenin het leven mag bestaan.

De zachte dood

Nederland bevindt zich in een behoorlijk unieke positie wat betreft het verlenen van euthanasie. Het is goed je te beseffen dat Nederland één van de weinige landen is waar euthanasie wettelijk is toegestaan en mogelijk is. Sterker nog: in de meeste landen wordt euthanasie verwerpelijk gevonden. Één van de artsen vertelde dat ze, wanneer ze in het buitenland is, met geen woord spreekt over euthanasie en haar visie dat ze euthanasie als onderdeel van haar huisartsenpraktijk beschouwt.

Euthanasie betekent letterlijk (uit het Oudgrieks) 'goede dood', 'zachte dood'. In de tijd van de oude Grieken en Romeinen was er nog enige ruimte voor meningsverschillen over een zelfverkozen dood. Sommigen zagen het als vrije keuze van de mens terwijl anderen vonden dat het niet aan de persoon in kwestie was om je eigen leven te beëindigen. Die ruimte om verschillend over zelfdoding te denken verdween volledig bij de opmars van het christendom in Europa. Elke vorm van zelfdoding is uit den boze,

alleen God beschikt over dood en leven. In de middeleeuwen wordt het lijden van de mens, zowel fysiek als geestelijk, gezien als waardevol, lijden zou bijdragen aan spirituele groei.

In 1971 krijgt de discussie omtrent euthanasie in Nederland een flinke impuls. De Friese arts Truus Postma verleent euthanasie aan haar doodzieke moeder door middel van een injectie met morfine. 'Het was het beste wat ik ooit voor mijn moeder gedaan heb', zei ze na afloop. Truus Postma wordt in 1973 veroordeeld tot een voorwaardelijke gevangenisstraf van één week met een proeftijd van een jaar. Na het verlenen van euthanasie door arts Truus Postma wordt de Nederlandse Vereniging voor Vrijwillige Euthanasie opgericht met als doel mensen te informeren over euthanasie en te strijden voor legalisering van euthanasie. In 1998 komt er een eerste wetsvoorstel en in 2002 worden euthanasie en hulp bij zelfdoding toegestaan. Hier zijn voorwaarden aan verbonden die vastgelegd zijn in de Euthanasiewet, officieel bekend als de Wet toetsing levensbeëindiging op verzoek van en hulp bij zelfdoding. In deze wet wordt euthanasie beschreven als 'handelen dat het leven van een ander op diens uitdrukkelijk verzoek beëindigt'.

Op de website van de rijksoverheid wordt uitleg gegeven wat die voorwaarden zijn. Dit zijn de zes zorgvuldigheidseisen voor euthanasie en hulp bij zelfdoding:

1. de vraag moet vrijwillig zijn en er moet goed over nagedacht zijn;
2. er moet sprake zijn van uitzichtloos en ondraaglijk lijden;
3. de arts moet de patiënt informeren over de situatie en de vooruitzichten, de patiënt moet dit begrijpen;
4. er is geen sprake van een redelijke andere oplossing;
5. de arts van de patiënt moet ten minste 1 onafhankelijke arts raadplegen;
6. de euthanasie of hulp bij zelfdoding moet medisch zorgvuldig uitgevoerd worden.

Er is onderscheid tussen euthanasie en hulp bij zelfdoding. Bij euthanasie dient de arts dodelijke middelen toe aan een patiënt om een einde te maken aan ondraaglijk en uitzichtloos lijden, met de dood als gevolg. In het geval van hulp bij zelfdoding verstrekt de arts dodelijke middelen aan een patiënt, de patiënt neemt deze zelf in, dikwijls is dit een drankje. In dit boek gaat het over euthanasie, niet over hulp bij zelfdoding.

Verzachten of veroorzaken

In *Mijn eerste euthanasie; verhalen van artsen* krijg je een, bij vlagen intiem, kijkje in het werk van achttien artsen die zich op eigen wijze verhouden tot het verlenen van euthanasie. Deze verhalen hebben uiteraard overeenkomsten, het gaat steeds over hetzelfde onderwerp. De verschillen, de persoonlijke inzichten, gedachten, twijfels en overtuigingen maken elk verhaal uniek en rijk in beleving. Waar de één euthanasie beschouwt als het verzachten van het lijden en het sterven, ziet de ander euthanasie als het doodmaken door het eigen handelen en dan schieten er zelfs gedachten door het hoofd als ik ga nu iemand vermoorden. Soms wordt het verlenen van euthanasie gaandeweg eenvoudiger, weten artsen beter waar ze staan en wat ze betekenen voor anderen. En er zijn artsen die naarmate de jaren vorderen en vaker euthanasie gevraagd wordt het juist complexer gaan vinden en nadenken over hoe we als maatschappij omgaan met lijden en de maakbaarheid van het leven. Mag een mens nog lijden? Er zijn artsen die hun vak niet meer beoefenen, er is een arts die uit religieuze overweging geen euthanasie verleent en er zijn artsen op missie om de dialoog over euthanasie uitgebreider te voeren.

En hoe kijk je eigenlijk aan tegen sterven en euthanasie als je zelf als arts getroffen wordt door een ongeneeslijke ziekte?

Ik nodig jou, lezer, uit om alle verhalen op je in te laten werken.

Om na te denken en in te voelen welke plek dood in het leven inneemt en hoe ieder zich daar persoonlijk toe verhoudt. Ook jij.

Enkele artsen hebben er in verband met privacy voor gekozen om anoniem of alleen met hun voornaam in het boek te worden opgenomen. In sommige verhalen worden patiënten en naasten bij naam genoemd; hiervoor is toestemming gegeven. Alle artsen hebben akkoord voor hun verhaal gegeven.

De eerste veertien verhalen zijn verhalen van huisartsen, de laatste vier zijn verhalen van medisch specialisten. Euthanasie wordt merendeels door huisartsen verleend. Medisch specialisten krijgen het verzoek om euthanasie minder vaak.

Je bent klaar met je opleiding tot arts. Opgeleid om mensen te genezen. Dan, op een dag, komt de dood je spreekkamer binnen. Een patiënt wil euthanasie bespreken en wil dat jij deze verleent. Jouw eerste keer. Welke herinnering heb je aan je eerste euthanasie? Heeft deze invloed gehad op je werk als arts? Ben je er een andere dokter door geworden? Heeft de uitgeleide naar de dood jouw persoonlijke kijk op het leven en het sterven veranderd? Heb je de dood veroorzaakt of heb je deze verzacht?

Mijn eerste euthanasie geeft een intieme inkijk in het werk van artsen en euthanasie. Achttien artsen vertellen openhartig over de betekenis van levensbeëindiging en hoe je als arts hiermee omgaat. Is het een worsteling? Wen je eraan? Zit er schoonheid in de dood? Hoe is het om zo dicht bij de dood te zijn? *Mijn eerste euthanasie, verhalen van artsen* bevat persoonlijke verhalen over stervensbegeleiding en is tegelijkertijd een ode aan het leven.

Dit boek is voor jou, of je nu wel of geen arts bent. Dit boek is voor je moeder, je broer, je buurvrouw, je beste vriend en je collega. Omdat we allemaal ooit dat laatste stukje van het leven tegemoet gaan. We mogen het daar best wat meer over hebben, de dood mag meer in het midden van het leven bestaan.

Verlies, afscheid en rouw spelen een belangrijke rol in het leven van *Wendy Tollenaar* (1973). Samen met zus Viola is zij eigenaar van Luistertuin. Zij begeleiden uitvaarten en ondersteunen mensen in verlies en rouw. Wendy is verlies- en rouwtherapeut in opleiding aan de Sociale Academie in Utrecht. In 2023 werkte Wendy als zorgvrijwilliger in een hospice. Wendy schrijft verhalen en gedichten.

Zij geeft trainingen en interactieve lezingen en maakt levendige programma's op maat rond het thema 'de dood'.

